

بهینه‌سازی تخصیص اراضی و آب آبیاری مبتنی بر دیدگاه بیلان آب با استفاده از برنامه‌ریزی خطی

حمیدرضا مرادی^{۱*} - خلیل جلیلی^۲ - امید بزرگ حداد^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۱۰/۰۹

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۱۰/۲۸

چکیده

بهینه‌سازی تخصیص منابع یکی از راهکارهای مناسب برای دستیابی به توسعه پایدار و کاهش هدررفت منابع است. در دشت اسلام‌آباد غرب استان کرمانشاه به منظور دستیابی به توسعه پایدار و تخصیص بهینه اراضی به محصولات الگوی کشت، محدودیت‌های موجود لحاظ گردید و برای بیشینه سازی سود تولید، توابع هدف و محدودیت با برنامه‌ریزی خطی فرموله و با استفاده از روش سیمپلکس به کمک نرم افزار LINGO حل شد. سه سناریوی مدیریتی و ۶ برنامه عملیاتی با لحاظ محدودیت‌های موجود شامل دسترسی به منابع، تناوب زراعی، اجتماعی-اقتصادی و غیر منفی بودن متغیرها تحلیل و آنالیز حساسیت شدند. نتایج حاصله بیانگر آن است که در کلیه سناریوهای مدیریتی کشت‌های آبی محصولاتی چون چغندر، ذرت، نخود، گوجه فرنگی و جالیز از الگوی کشت بهینه حذف شدند. گندم در ۲ سناریو و ۵ برنامه عملیاتی، افزایش سطح زیر کشت داشته است. میزان سود حاصل از بهینه‌سازی در کلیه سناریوهای مدیریتی مثبت بوده و این افزایش از ۱۹ تا ۵۵ درصد متغیر است نتایج بدست آمده از تجزیه و تحلیل حساسیت نیز نمایانگر تاثیر پذیری زیاد توابع هدف از میزان آب در دسترس، سطح کل اراضی و سطح کشت یونجه است.

واژه‌های کلیدی: اسلام‌آباد غرب، الگوی کشت، توسعه پایدار، روش سیمپلکس، نرم افزار LINGO

مقدمه

اقتصادی پروژه‌ها بسیار مؤثر و راهگشا است (۳). کارایی بالای مدل برنامه‌ریزی خطی در تخصیص بهینه آب آبیاری در الگوی چند محصوله توسط مهدی‌مرادی و همکاران (۱۲)، بهینه‌سازی برداشت تلفیقی منابع آب توسط ودولا و همکاران (۱۹) گزارش شده است. جلیلی و همکاران (۹) بهینه‌سازی کاربری اراضی را به منظور کمینه سازی فرسایش خاک و بیشینه‌سازی سود با استفاده از برنامه‌ریزی خطی و بکارگیری مدل بهینه‌سازی ADBASE انجام دادند. نتایج نشان دهنده کارایی مدل در حل مسئله و کاهش ۷/۷۸ درصدی فرسایش و افزایش ۱۸/۶۲ درصدی سود سالانه در حالت بهینه می‌باشد. نتایج تحقیقات مولینا و همکاران (۱۴) در بکارگیری سیستم پشتیبانی تصمیم‌گیری برای مدیریت جامع منابع آب در جنوب شرقی اسپانیا، نشان داد که در شرایط فعلی، بیلان آبخوان منفی بوده و حتی با استفاده از ملاحظات منطقی نیز ممکن نیست که آبخوان به حالت طبیعی برگردد. به این ترتیب هر گونه مداخله برای کاهش افت نیز به ناچار تأثیر منفی روی درآمد کشاورزی می‌گذارد. جلیلی و همکاران (۱۰) برداشت بی‌رویه و مدیریت نامناسب و نظارت ناکافی دهه گذشته بر میزان آب استخراجی از آبخوان اسلام‌آباد غرب را عامل افت ۷ متری سطح آب زیرزمینی و کشت دیم ۱۶ هزار هکتار از

بهینه‌سازی مصرف و تخصیص منابع آب موجود بویژه در بخش کشاورزی به عنوان یک عامل تأثیرگذار در حفاظت محیط زیست و یک راهکار پایدار در مدیریت منابع آب ضروری است (۱۷) و برای مدیریت مؤثر منابع و تحقق توسعه پایدار منابع تجدیدپذیر آب زیرزمینی یک منطقه، محاسبه بیلان و رعایت محدودیت‌های برداشت یک پیش‌نیاز اساسی است (۷). این مهم در مورد منابع آب زیرزمینی با کنترل تغییرات تراز میسر می‌شود (۱۳).

حفظ تعادل مناسب بین مسائل زیست محیطی و تقاضاهای انسانی و بهره‌برداری بهینه از منابع تحت تقاضاهای پیچیده در یک حوضه و یا آبخوان نیازمند استفاده از تکنیک‌های ریاضی است (۱۷) در این راستا، ترکیبی از دو تکنیک قدرتمند تجزیه و تحلیل، شامل شبیه‌سازی و بهینه‌سازی در فرآیند تصمیم‌گیری و مدیریت بهینه

۱ و ۲- دانشیار و دانش آموخته دکتری گروه مهندسی آبخیزداری، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه تربیت مدرس

*- نویسنده مسئول: (Email: hrmoradi@modares.ac.ir)

۳- دانشیار گروه مهندسی آبیاری و آبادانی، دانشگاه تهران

کشت موجودف بهترین سناریوی مدیریتی را ارائه می دهد که علاوه بر تأمین تقاضای مواد غذایی منطقه، محدودیت های اجتماعی و اقتصادی نیز رعایت گردیده است. تخصیص بهینه آب با لحاظ ۳ هدف اجتماعی و ۲ موضوع اقتصادی و زیست محیطی در جهت تخصیص پایدار آب توسط روزبهرانی و همکاران (۱۶) مورد پژوهش قرار گرفت. استفاده از تکنیک های برنامه ریزی نشان از اختصاص ۸۳ درصد از منابع آبی حوضه آبخیز به نیازمندی های زیست محیطی حوضه دارد.

بهبودسازی استحصال با لحاظ محدودیت های مرتبط با بهره برداران و تحلیل شرایط بهینه در وضعیت فعلی و سناریوهای مدیریتی مبتنی بر اسناد توسعه پایدار بخش آب در سازمان مدیریت منابع آب ایران، با استفاده از مدل های برنامه ریزی ریاضی هدف اصلی این تحقیق می باشد. نتایج حاصل یک دید مدیریتی جامع را برای کارشناسان و تصمیم گیران فراهم خواهد نمود تا بتوانند با یک دید جامع نگر و با تحلیل روند بهره برداری منابع از گذشته تاکنون، تصمیمات اصولی اتخاذ نمایند. به عبارت دیگر، هدف اصلی این مقاله یافتن مناسب ترین تخصیص زمین به محصولات مختلف کشاورزی و باغی با هدف قرار دادن بیشینه سازی درآمد خالص بهره برداران و رعایت محدودیت دسترسی به منابع آب و زمین می باشد.

منطقه مورد مطالعه

منطقه مورد مطالعه دشت اسلام آباد غرب، در حوضه آبریز سیمره و کرخه علیا در جنوب غربی استان کرمانشاه و در محدوده ۱۵ ۴۶ تا ۴۷ ۴۶ طول شرقی و ۲۴ ۳۳ تا ۲۰ ۳۴ عرض شمالی واقع است. حداقل و حداکثر ارتفاع منطقه به ترتیب ۱۲۹۱ و ۲۳۴۲ متر از سطح دریا می باشد. دشت اسلام آباد غرب دارای ۱۹۴۳۸ هکتار مساحت، ۱۴ محصول کشاورزی و باغی در الگوی کشت می باشد. بارش متوسط سالانه منطقه ۴۶۳/۲ میلیمتر می باشد. دسترسی مناسب، وجود ۵ حلقه چاه اکتشافی و ۲۰ حلقه چاه مشاهده ای، اطلاعات قابل استنادی را در زمینه شبیه سازی آبخوان و تحلیل بیلان آن و نیز روند برنامه ریزی و مدیریت نوسانات سطح آب زیرزمینی فراهم نموده است. شکل ۱ موقعیت جغرافیایی دشت اسلام آباد غرب را در استان و کشور نشان می دهد.

داده ها و اطلاعات مورد نیاز تحقیق

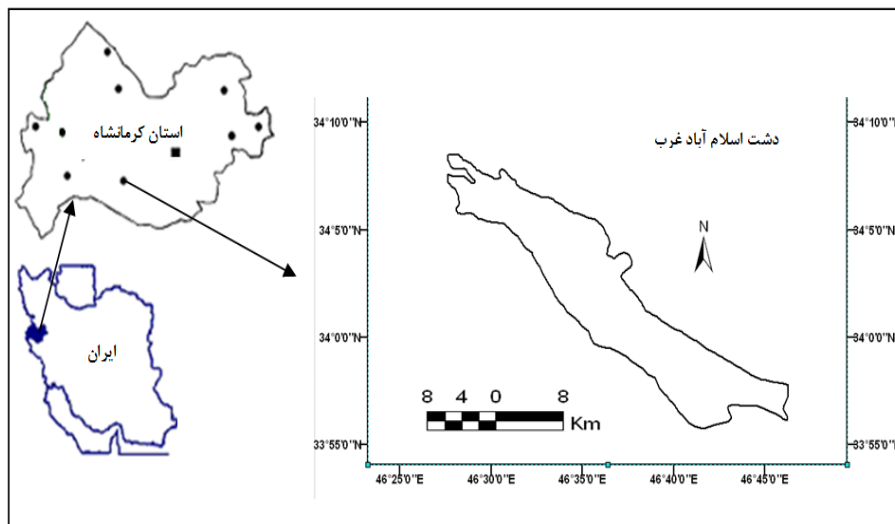
داده ها و اطلاعات پایه و نیز اطلاعات ژئوهیدرولوژی منطقه از شرکت آب منطقه ای استان کرمانشاه دریافت گردید. با توجه به موقعیت مکانی و اطلاعات استخراجی از چاه های مشاهده ای و اکتشافی، تحلیل های لازم در بخش آب زیرزمینی صورت گرفت و ضرایب ذخیره و نیز نقشه های هم سطح آب زیرزمینی به منظور

اراضی حاصلخیز این دشت معرفی نموده اند. فلاح مهدی پور و همکاران (۶) نشان دادند که دیدگاه شبیه سازی مبتنی بر برنامه ریزی ژنتیک یک ابزار مؤثر در تعیین سطوح آب زیرزمینی است. سفنصر و همکاران (۱۸) و آلکالا و همکاران (۱) و حسن اصفهانی و همکاران (۸) و روزبهرانی و همکاران (۱۶) بر ضرورت پیش بینی تأثیرات زیست محیطی سناریوهای مدیریتی و ضرورت تعیین اقتصادی ترین سناریوی پیشنهادی تأکید نموده اند. این محققان علاوه بر حفظ پایداری سیستم های طبیعی، بیشینه سازی سوددهی منابع در جهت حفظ منافع بهره برداران را مدنظر قرار داده اند. فرموله نمودن شرایط پیچیده حاکم بر اکوسیستم های طبیعی به منظور بهینه سازی مدیریت منابع توسط پژوهشگران مختلفی از جمله صادقی و همکاران (۱۷) در بهینه سازی کاربری اراضی در مقیاس حوضه آبخیز؛ لی و گوو (۱۱) در بهره برداری بهینه تخصیص منابع آب آبیاری در شرایط عدم قطعیت و با بهینه کردن مزایای اکولوژیکی، اقتصادی و اجتماعی اراضی؛ آلماراز و همکاران (۲) در طراحی شبکه های تخصیص آب مورد توجه قرار گرفته است. همچنین حسن اصفهانی و همکاران (۸)، در ارزیابی تخصیص بهینه آب آبیاری با استفاده از دیدگاه بیلان آب و روزبهرانی و همکاران (۱۶) در تخصیص بهینه و پایدار آب برای دستیابی به منافع اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی آب، روش بهینه سازی مدیریت منابع را پیشنهاد نموده اند.

دیواکار و همکاران (۵) در تایلند از مدل ترکیبی تعیین آب قابل دسترس و مدل بهینه ساز تخصیص استفاده نموده و نشان دادند که سطح رضایت مندی و بازگشت اقتصادی حالت بهینه نسبت به تجارب وضعیت موجود بهبود یافته است. سفنصر و همکاران (۱۸) با شبیه سازی سناریوهای مدیریت آب زیرزمینی در آبخوان، علاوه بر پیش بینی تأثیرات محیطی بر شرایط بهره برداری کنونی و آتی در کل سیستم، اقتصادی ترین سناریوی بهره برداری را تا سال ۲۱۰۰ پیشنهاد نمودند. آلکالا و همکاران (۱)، یک مدل هیدرولوژی-اقتصادی را به منظور تشریح پویایی وابستگی آب زیرزمینی و مسائل اقتصادی برای استفاده پایدار در اراضی خشک با داده های محدود معرفی نمودند. آلماراز و همکاران (۲) به منظور طراحی شبکه تخصیص آب و تعیین عناصر و معیارهای تأثیرگذار در فرآیند حل مسائل چند هدفه، شبکه های بهینه سازی مختلف را با یکدیگر مقایسه نمودند. حسن اصفهانی و همکاران (۸) به ارزیابی تخصیص بهینه آب آبیاری با استفاده از دیدگاه بیلان آب پرداخته و یک دیدگاه مدل سازی را معرفی نمودند که با کاهش ۲۰ درصدی در کمیت آب مورد استفاده تغییری در میزان سود حاصل ایجاد نخواهد شد. داس و همکاران (۴) استفاده تلفیقی آب های سطحی و زیرزمینی را برای بسیاری از مناطق جهان مفید دانسته و با استفاده از مدل برنامه ریزی خطی، تخصیص منابع آب و خاک را به بخش های مختلف حوضه بهینه نمودند. نتایج مدل نشان داد که ۲۰ درصد انحراف در الگوی

شد. حجم آب استحصالی با بررسی کاربری‌های مختلف صنعتی، شرب، کشاورزی و دامی در منطقه و آبدهی قنوات و چاه‌های کشاورزی با سنجش میدانی به دست آمد.

تحلیل نوسانات سطح ایستابی در دشت ترسیم گردید. نیاز آبی محصولات مختلف الگوی کشت منطقه با استفاده از نتایج تحقیقات انجام شده این محصولات با استفاده از نرم افزار Cropwat محاسبه

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی دشت اسلام آباد غرب

Figure 1- Geographical location of West Islam Abad Plain

$$Max(Z) = \sum_{i=1}^n C_{Bi} X_i \quad (1)$$

توابع محدودیت شامل روابط (۲) تا (۱۲) می‌باشند:

$$C_{WU_i} \leq B_1 \quad (2)$$

$$X_1 + X_2 + \dots + X_{14} \leq B_2 \quad (3)$$

$$X_1 = X_2 + X_3 + X_4 + X_5 + X_8 + X_9 \quad (4)$$

$$X_{11} + X_{12} = X_{13} + X_{14} \quad (5)$$

$$X_{10} \geq B_3 \quad (6)$$

$$X_{10} \leq B \quad (7)$$

$$X_7 \geq B_5 \quad (8)$$

$$X_7 \leq B_6 \quad (9)$$

$$X_6 \geq B_7 \quad (10)$$

$$X_7 \leq B_8 \quad (11)$$

$$X_1, X_2, \dots, X_{14} \geq 0 \quad (12)$$

که در این روابط Z درآمد خالص سالانه، X_i ، C_{Bi} ، C_{WU_i} به ترتیب مساحت زیرکشت، درآمد خالص و نیاز آبی هر محصول، B_1 حجم آب قابل بهره‌برداری مطابق سناریوهای مدیریتی، B_2 سطح کل اراضی دشت، B_3 ، B_5 و B_7 ، سطح اراضی باغی، سبزی کاری و یونجه کاری، B_4 ، B_6 و B_8 نیز به ترتیب بیشترین سطح اراضی باغی، سبزی کاری و یونجه کاری است.

برای افزایش دقت و نزدیک شدن به حجم واقعی برداشت، نوع محصول، سطح زیر کشت هر چاه، تعداد روز دور آبیاری و میزان ساعت متوسط کارکرد چاه در روزهای آبیاری نیز از طریق مصاحبه با بهره‌برداران ثبت گردید. با داشتن اطلاعات برداشت، افت سطح آبخوان در سال بیلان، سطح بیلان و ضریب ذخیره دشت که از تحلیل‌های ژئوهیدرولوژی چاه‌های اکتشافی منطقه به دست آمد؛ حجم اضافه برداشت آب زیرزمینی محاسبه گردید. حجم آب مجاز قابل استحصال نیز از تفاضل آب برداشت شده و حجم اضافه برداشت آبخوان در سال بیلان به دست آمد.

سناریوهای مدیریتی و برنامه‌های عملیاتی نیز منتج از برنامه توسعه بلند مدت مدیریت منابع آب زیرزمینی کشور است که بر اساس آن طی ۵ سال باید بیلان منفی آبخوان جبران شده و طی ۲۰ سال سطح آب زیرزمینی به سطح ایستابی اولیه برسد. لذا بهینه‌سازی برای ۳ سناریوی مدیریتی و ۶ برنامه عملیاتی مطابق جدول ۱ صورت گرفت.

روش تحقیق

پس از تهیه اطلاعات مورد نیاز برای حل مسئله و تعیین محدودیت‌های موجود در منطقه، مسئله بهینه‌سازی در دشت اسلام‌آباد غرب به صورت زیر فرمول‌بندی گردید:

تابع هدف طبق رابطه (۱) بیان می‌شود:

نخود آبی (i=5)، یونجه (i=6)، سبزیجات (i=7)، جالیز (i=8)، گوجه فرنگی (i=9)، باغات میوه (i=10)، گندم دیم (i=11)، جو دیم (i=12)، نخود دیم (i=13) و عدس (i=14) است. و چهار دسته محدودیت زیر در مدل لحاظ گردید:

الف) محدودیت‌های دسترسی به منابع

الف-۱: محدودیت دسترسی به منابع آب: از ۴۴/۵۴ میلیون متر مکعب آب بهره‌برداری شده در سال بیلان مجموع شرب شهری و روستایی و دامپروری و فضای سبز (۱۰/۵۹ میلیون متر مکعب) کسر شده و ۳۳/۹۵ میلیون متر مکعب باقی مانده مربوط به بخش کشاورزی و قابل مدیریت و بهینه‌سازی است. رابطه شماره (۱۴) تابع محدودیت دسترسی به منابع آب است که در آن نیاز آبی محصولات بر حسب هزار متر مکعب به عنوان ضرایب متغیرهای تابع در نظر گرفته شد و مقدار سمت راست معادله نماینده مقدار در اختیار بودن منبع بر حسب هزار متر مکعب است و عدد ۲۵۳۸۰ در این ستون همان کمیت آب قابل بهره‌برداری بر اساس سناریوهای مختلف مدیریتی است که در برنامه‌های مختلف عملیاتی با اعداد ۱۸۸۷۰، ۲۷۰۹۰، ۲۸۸۱۰، ۳۰۵۳۰ و ۳۲۲۴۰ جایگزین می‌شود. جزئیات موضوع در جدول ۱ ارائه گردیده است.

توابع هدف و محدودیت در مدل بهینه‌سازی

در شرایط فعلی امکان تغییر در استفاده از اراضی مسکونی، صنعتی و راه‌ها وجود ندارد. لذا مناطق مذکور از سطح کل کسر شده و سطح بهینه‌سازی (۱۹۴۳۸ هکتار) به دست آمد. پس از محاسبه تولید، درآمد ناخالص و هزینه‌های کاشت، داشت و برداشت؛ سود خالص سالانه هر محصول به عنوان ضریب در تابع هدف مورد استفاده قرار گرفت. برای محدودیت دسترسی به آب، نسبت به تعیین نیاز آبی محصولات مختلف اقدام و به عنوان ضریب برای متغیرها مورد استفاده قرار گرفت. سایر محدودیت‌ها نیز از طریق پیمایش میدانی و مصاحبه چهره به چهره در منطقه استخراج و توابع محدودیت نهایی شد. شکل عمومی مسئله موجود در دشت اسلام آباد غرب به صورت رابطه (۱۳) نوشته شد:

$$\text{Max}(Z) = 3.821 \cdot X_1 + 7.67 \cdot X_2 + 3.439 \cdot X_3 + 8.1 \cdot X_4 + 1.698 \cdot X_5 + 2.196 \cdot X_6 + 4.72 \cdot X_7 + 1.24 \cdot X_8 + 6.14 \cdot X_9 + 7.4 \cdot X_{10} + 0.726 \cdot X_{11} + 0.072 \cdot X_{12} + 1.71 \cdot X_{13} + 1.09 \cdot X_{14} \quad (13)$$

که در آن:

متغیرهای تصمیم که با اندیس i در الگوی برنامه‌ریزی خطی مشخص شده‌اند شامل ۱۴ محصول عمده زراعی و باغی به ترتیب گندم آبی (i=1)، چغندرقد (i=2)، ذرت (i=3)، سیب زمینی (i=4)،

جدول ۱- سناریوهای مدیریتی و آب قابل استحصال آبخوان دشت اسلام آباد غرب

Table 1- Management scenarios and available water of Islamabad plain aquifer

سناریوی مدیریتی Management scenarios	افت سطح آب زیرزمینی در سال بیلان Slump og groundwater level in water balance year (m)	حجم کسری مخزن Reservoir shortage volume (MCM)	آب قابل بهره‌برداری (برنامه عملیاتی) Available water (Action plan)
ثبات سطح آبخوان Water table stability	1.26	8.57	25.38
طی ۵ سال بیلان منفی به صفر برسد Negative water balance will be zero in the end of 5th year	0.252	1.71	سال‌های اول تا پنجم به ترتیب: First year till 5th year Respectively 28.81 ,30.53 ,32.24 25.38 ,27.09
طی ۲۰ سال سطح آبخوان به سطح ایستایی اولیه برسد Water table will be the previous level in the end of 20th year	11.58 متر طی 15 سال: 0.772 m/year 11.58 m in 15 years:0.772 m/year	5.25	18.87

صنعتی کم می‌شود و لذا سطح باقی مانده برای تخصیص به محصولات ۱۴ گانه الگوی کشت ۱۸۸۴۸ هکتار است. بنابراین مجموع سطح اراضی زیر کشت این محصولات حداکثر می‌تواند مطابق رابطه (۱۵) به میزان پیش گفته باشد.

$$3.31X_1 + 10.05 X_2 + 7.17 X_3 + 7.42 X_4 + 3.86 X_5 + 9.89 X_6 + 7.87 X_7 + 4.505 X_8 + 7.86 X_9 + 6.783 \cdot X_{10} \leq 25380 \quad (14)$$

الف-۲: محدودیت سطح اراضی کل: از مساحت ۱۹۴۳۸ هکتاری آبخوان، ۵۹۰ هکتار مربوط به اراضی مسکونی شهری و روستایی و

(۱۵)

$$X_1+X_2+X_3+X_4+X_5+X_6+X_7+X_8+X_9+X_{10}+X_{11}+X_{12}+X_{13}+X_{14} \leq 18848$$

ب) محدودیت‌های تناوب زراعی

ب-۱: محدودیت تناوب زراعی آبی: در تناوب زراعی الگوی کشت منطقه، ۵۰ درصد کشت های آبی به گندم اختصاص دارد و تناوب تکمیلی گندم، یکی از محصولات ذرت، چغندر قند، سبب زمینی و نخود آبی، جالیز و گوجه فرنگی است. رابطه (۱۶) این تناوب را بیان می کند:

$$X_1 = X_2 + X_3 + X_4 + X_5 + X_8 + X_9 \quad (16)$$

ب-۲: محدودیت تناوب زراعی دیم: با کسر سطح اراضی آبی از سطح کل آبخوان، سطح مربوط به کشت محصولات دیم به دست می آید که در کشت دیم نیز بایستی تناوب رعایت شود. یعنی مطابق رابطه (۱۷) میزان سطحی که به کشت گندم و جو اختصاص می یابد با کشت های تکمیلی تناوب سالانه یعنی کشت نخود و عدس برابر خواهد بود:

$$X_{11} + X_{12} = X_{13} + X_{14} \quad (17)$$

ج) محدودیت های اجتماعی و اقتصادی

ج-۱: سطح اراضی باغی: این سطح در منطقه ۲۱/۸ هکتار بوده و این اراضی مطابق رابطه (۱۸) از این میزان نمی تواند کمتر باشد دلیل این امر اینست که در حال حاضر به علت بهره دهی مناسب، مردم منطقه تمایلی به تغییر این کاربری ندارند.

$$X_{10} \geq 21.8 \quad (18)$$

ج-۲: بیشترین سطح اراضی باغی: سطح اراضی باغی ۲۱/۸ هکتار بوده اما این میزان می تواند به ۳۲/۷ هکتار افزایش یابد. رابطه (۱۹) این شرایط را بیان می نماید. دلیل این افزایش که از نتایج حاصل از مصاحبه با باغداران منطقه به دست آمد این است که به دلیل شرایط اقلیمی منطقه و وقوع سرمازدگی و درصد ریسک نسبتاً بالا، باغداران تنها حاضر به افزایش سطح زیر کشت خود تا ۵۰ درصد می باشند.

$$X_{10} \leq 32.7 \quad (19)$$

ج-۳: سطح اراضی سبزی کاری: این کشت در منطقه ۶ هکتار بوده و این اراضی از این میزان نمی تواند کمتر باشد (رابطه ۲۰). زیرا در حال حاضر به علت بهره دهی مناسب و چند ساله بودن برخی از گونه های کشت شده، مردم منطقه تمایلی به تغییر این کاربری ندارند.

$$X_7 \geq 6 \quad (20)$$

ج-۴: بیشترین سطح اراضی سبزی کاری: سطح اراضی زیر کشت سبزیجات ۶ هکتار بوده اما نتایج حاصل از مصاحبه با کشاورزان

منطقه نشان داد که این سطح تا دو برابر قابل افزایش است که در رابطه (۲۱) به عنوان تابع محدودیت اعمال شده است. دلیل این امر اینست که به دلیل نیاز به نیروی انسانی در طی دوره رشد و تولید محصول و نیز امکان پذیر نبودن نگهداری در شرایط بازار مصرف اغلب مردم حاضر به کشت این محصول نمی باشند. زیرا معتقدند این کشت بواسطه نیاز به حضور نیروی کار در حضور مشتری برای فروش محصول، با نیروی کارگری نمی تواند به درستی مدیریت شود و نیاز به خانوارهایی است که تعداد افراد بیشتری را برای کار در مزرعه دارند بنابراین:

$$X_7 \leq 12 \quad (21)$$

ج-۵: سطح اراضی یونجه کاری: سطح اراضی زیر کشت یونجه در منطقه ۶۸/۵ هکتار بوده و این اراضی از این میزان نمی تواند کمتر باشد (رابطه ۲۲). زیرا در حال حاضر به علت چند ساله بودن و بهره دهی مناسب، مردم منطقه تمایلی به تغییر این کاربری ندارند.

$$X_6 \geq 68.5 \quad (22)$$

ج-۶: بیشترین سطح اراضی یونجه کاری: سطح اراضی زیر کشت یونجه ۶۸/۵ هکتار بوده اما این میزان می تواند به ۱۰۲/۸ هکتار افزایش یابد. رابطه (۲۳) این وضعیت را نشان می دهد. دلیل این افزایش از نتایج حاصل از مصاحبه با کشاورزان منطقه به دست آمد که به دلیل شرایط آبی منطقه و طول دوره تولید این محصول امکان افزایش تا ۱۰۲/۸ هکتار را دارند.

$$X_{10} \leq 102.8 \quad (23)$$

د) محدودیت غیر منفی بودن متغیرها

در شرایط مدل برنامه ریزی خطی سطح اختصاص یافته به هر کاربری باید غیر منفی باشد که رابطه (۲۴) بیانگر این موضوع است.

(۲۴)

$$X_1, X_2, X_3, X_4, X_5, X_6, X_7, X_8, X_9, X_{10}, X_{11}, X_{12}, X_{13}, X_{14} \geq 0$$

اجرای مدل بهینه سازی

با توجه به موارد گذشته و توابع هدف و محدودیتی که بیان شد به منظور دستیابی به مناسب ترین وضعیت سطح کشت اراضی آبی برای رسیدن به اهداف تحقیق با استفاده از روش سیمپلکس (۱۷) و با کمک نرم افزار LINGO نسخه ۱۱، مسئله برنامه ریزی خطی موجود برای سه سناریوی مدیریتی در قالب شش برنامه عملیاتی مدل سازی و اجرا گردید. به منظور شناسایی مؤثرترین محدودیت منابع و همچنین محصولات کشاورزی در تغییر مقدار تابع هدف از تحلیل حساسیت استفاده شد. برای این منظور میزان درصد تغییر تابع هدف مرتبط با درصد مشخصی از تغییرات (۱۰، ۲۰، ۳۰ و ۵۰ درصد) هر یک از منابع محدودیت بررسی و در نهایت حساسیت تابع هدف نسبت

به آنها مورد ارزیابی قرار گرفت.

نتایج و بحث

یافته‌های حاصل از پژوهش در دو بخش بهینه‌سازی توزیع سطح زیر کشت با استفاده از مدل‌های برنامه‌ریزی ریاضی با استفاده از مدل‌های نرم افزاری بهینه‌ساز و آنالیز حساسیت مربوط به آن به تفکیک انجام شده و در ادامه ارائه می‌گردد.

بهبه‌سازی توزیع محصولات موجود در الگوی کشت با استفاده از مدل‌های برنامه‌ریزی ریاضی

در این تحقیق بیشینه‌سازی سود تولیدات الگوی کشت دشت اسلام آباد غرب با لحاظ محدودیت منابع آب فرموله و با استفاده از نرم افزار LINGO این الگوی کشت تعیین گردید. در شرایطی که حل مسائل بهینه‌سازی با اهداف متضاد حفظ محیط زیست و دست‌یابی به بیشینه سود مواجه است در دشت مورد مطالعه، یک افزایش معنی‌دار در سود حاصل ایجاد گردید. از سوی دیگر تحقیق حاضر نشان دهنده قابلیت بالای مدل LINGO برای حل مسائل خطی با ویژگی‌های مسئله مورد بررسی این تحقیق می‌باشد. این مدل بعد از GAMZ قوی‌ترین نرم‌افزار تحقیق در عملیات است. به این ترتیب، امکان اجرای مدل در سناریوهای مختلف مدیریتی و نیز تغییرات ۱۰ تا ۵۰ درصدی منابع برای تحلیل حساسیت میسر می‌باشد. مسئله تحقیق، از طریق GAMZ نیز حل گردید و نتایج آن با نتایج حاصل کاملاً منطبق بود. اما به دلیل کاربر دوست بودن و اجرای سریع و آسان LINGO، در این تحقیق بکار گرفته شد.

تلفیق مدل‌های برنامه‌ریزی ریاضی در پژوهش‌های علوم کشاورزی و محیطی بسیار موفقیت‌آمیز بوده و نتایج حاصل از این پژوهش نیز مؤید این موضوع است. از جمله پژوهش‌های انجام شده در این زمینه می‌توان به تحقیقات جلیلی و همکاران (۹) در بهینه‌سازی کاربری اراضی و بیشینه‌سازی سود و کمینه‌سازی فرسایش منابع تولید حوضه، نیک‌کامی و همکاران (۱۵) در بهینه‌سازی کاربری اراضی، مهدیمردی و همکاران (۱۲) در تخصیص بهینه آب آبیاری در الگوی چند محصوله، حسن‌اصفهان‌ی و همکاران (۸) در ارزیابی تخصیص بهینه آب آبیاری با استفاده از دیدگاه بیلان آب، اشاره نمود. همه این پژوهش‌های انجام شده کارآیی مدل برنامه‌ریزی خطی در حل مسائل چند هدفه مدیریت منابع آب و خاک و تخصیص بهینه سطح اراضی و منابع آب کشاورزی در راستای رسیدن به حداکثر سود تولیدات کشاورزی و دستیابی به کشاورزی پایدار را تأیید نموده و استفاده آن را پیشنهاد نموده‌اند.

نتایج توزیع بهینه محصولات مختلف کشاورزی و باغی حاصل از اجرای مدل بهینه‌ساز در جدول ۲ آورده شده است.

با دقت در جدول ۲ مشخص است که در کلیه سناریوهای مدیریتی تغییرات انجام شده بیشتر با جایگزینی گندم و سیب‌زمینی با گندم دیم و نخود دیم روی داده است. دلیل این موضوع اینست که سود این محصولات به ازاء واحد حجم آب مورد نیاز نسبت به سایر محصولات بیشتر است. عکس این موضوع در مورد دو محصول پرمصرف آب یعنی ذرت و چغندر قند اتفاق افتاده است که در آن‌ها کاهش سطح نسبت به وضعیت موجود مشاهده می‌گردد. چغندر قند به رغم آنکه دومین محصول با ارزش اقتصادی و سود تولید بالاست اما به دلیل نیاز آبی زیاد آن در مقایسه با سایر محصولات و سودآوری به ازاء مصرف واحد حجم آب با کاهش سطح مواجه شده است. در خصوص سیب‌زمینی، به‌رغم سودخالص بالاتر اما به دلیل عدم اطمینان از قیمت محصول و نیز نیاز به سرمایه اولیه بالا برای مراحل کاشت و داشت، کشاورزان تمایلی به کشت این محصول در منطقه نشان نداده‌اند. نیک‌کامی (۱۵) نیز در بهینه‌سازی کاربری اراضی یکی از زیرحوضه‌های دماوند به نتایج مشابهی دست یافته و افزایش ۳/۵ برابری در سطح اراضی باغی، افزایش در سطح محصولات آبی پرسود و کاهش ۱۰۰ درصد در سطح اراضی دیم را پیشنهاد نموده است. جلیلی و همکاران (۹) نیز در پژوهش خود در حوضه آبخیز بریموند کرمانشاه، کاهش ۵۰/۰۷ درصدی اراضی دیم و افزایش ۱۳/۵ برابری سطح اراضی باغی نسبت به حالت فعلی را گزارش نموده‌اند.

دقت در جدول‌های ۲ و ۳ نشان می‌دهد که تغییر سطح زیر کشت محصولات زراعی و باغی در دشت اسلام آباد غرب با رعایت کلیه محدودیت‌های موجود در منطقه، در همه سناریوها و کلیه برنامه‌های عملیاتی، سبب افزایش سود تولید نسبت به وضعیت موجود می‌شود. از همه مهم‌تر اینکه حتی در سناریوی سوم و یا برنامه عملیاتی ۶ علیرغم اینکه دستیابی به سطح ایستابی اولیه آب زیرزمینی که شاید ۲۰ سال پیش اتفاق افتاده باشد دور از ذهن است باز هم میزان سود از سود تولید در وضعیت موجود و با این حجم اضافه برداشت بیشتر است و این نشان می‌دهد که برای دستیابی به کشاورزی پایدار، الگوی کشت منطقه نیازمند تحقیق و پژوهش است. در سناریوهای مختلف میزان سود حاصل از بهینه‌سازی در کلیه سناریوهای مدیریتی مثبت بوده و این افزایش از ۱۹ تا ۵۵ درصد است. نتایج پژوهش صادقی و همکاران (۱۷) نشان داد که بهینه‌سازی کاربری اراضی در حوضه آبخیز علاوه بر کاهش هدررفت منابع، میزان سوددهی کاربری‌های مختلف را نیز بهبود می‌بخشد و در نتیجه علاوه بر حفظ منابع به سودآوری بیشتری می‌انجامد و افزایش ۱۱۹ درصد، میزان سودآوری حوضه آبخیز پس از بهینه‌سازی کاربری اراضی است. نیک‌کامی و همکاران (۱۵) نیز در یکی از زیرحوضه‌های حوضه دماوند افزایش ۱۳۴ درصد در سودآوری کاربری‌های حوضه آبخیز پس از بهینه‌سازی آن را اعلام نموده‌اند.

و هم کاهش سود، بیشترین حساسیت را نسبت به کاهش حجم آب قابل بهره‌برداری دارد. دلیل این مسئله آن است که در منطقه مورد بررسی حجم آب قابل استحصال مطابق سناریوهای مدیریتی، محدود کننده‌ترین عامل اثر گذار است چرا که در دشت اسلام‌آباد کمتر از ۲۰ درصد اراضی حاصلخیز دشت به کشت آبی اختصاص دارد و محصولات آبی الگوی کشت منطقه سود بیشتری نسبت به محصولات دیم دارند بنابراین حساسیت مدل نسبت به این موضوع بسیار زیاد است و سطح اراضی در دسترس برای کشت آبی در مقایسه با آب به عنوان عامل محدود کننده محسوب نمی‌شود.

حسن اصفهانی و همکاران (۸) در پژوهش خود پیرامون تخصیص بهینه آب آبیاری، بهینه‌سازی مصرف آب در سیستم‌های آبیاری با استفاده از دیدگاه بیلان آب و صرفه‌جویی ۲۰ درصدی در مصرف آب بدون کاهش سود را از نتایج مدیریت صحیح و بهینه‌سازی تخصیص و مصرف آب گزارش نموده‌اند.

تحلیل حساسیت

تحلیل حساسیت برای تغییرات ۱۰ تا ۵۰ درصدی در منابع و اثر آن در تابع هدف انجام شده و در شکل‌های ۲ تا ۷ ارائه شده است. در خصوص آنالیز حساسیت می‌توان نتیجه گرفت که هم افزایش

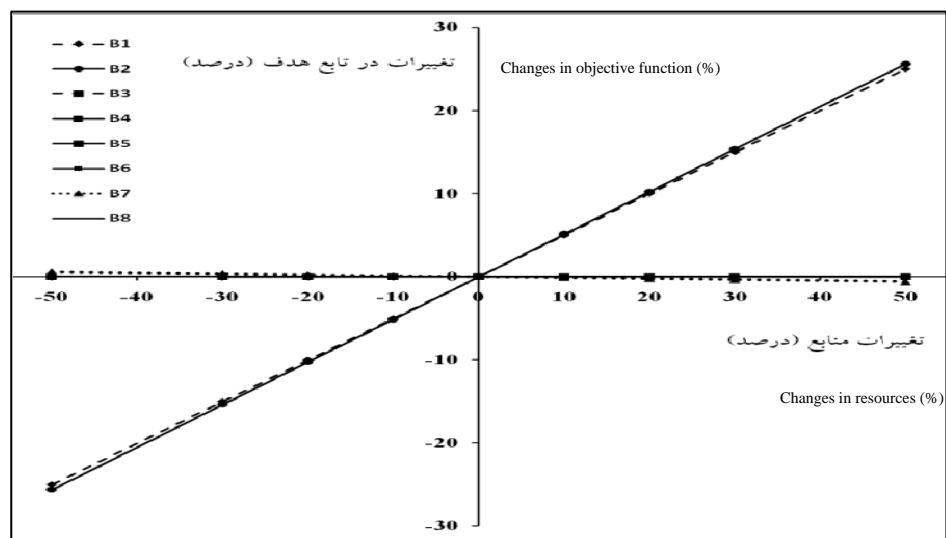
جدول ۲- توزیع محصولات الگوی کشت در وضعیت موجود و شرایط بهینه سناریوهای مدیریتی (هکتار)

Table 2- Distribution of crop pattern productions in current condition and optimal condition of management scenarios (ha)

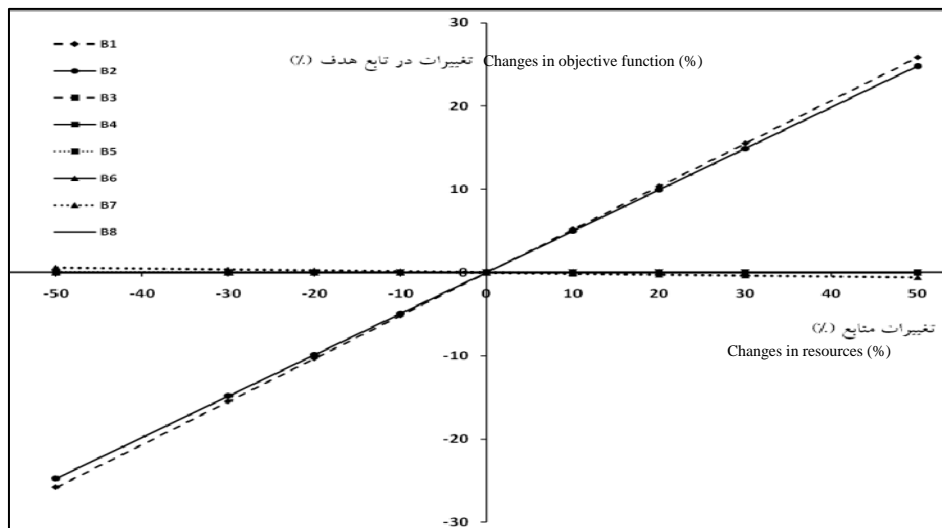
محصولات Production	وضعیت موجود Current condition	برنامه عملیاتی ۱ Action plan1	برنامه عملیاتی ۲ Action plan2	برنامه عملیاتی ۳ Action plan3	برنامه عملیاتی ۴ Action plan4	برنامه عملیاتی ۵ Action plan5	برنامه عملیاتی ۶ Action plan6
گندم Irrigated wheat	1901.9	2277.1	2916.5	2757.2	2596.8	2436.7	1670.4
چغندر قند sugar beet	407.5	0	0	0	0	0	0
ذرت Corn	545.3	0	0	0	0	0	0
سیب زمینی Potato	112.3	2277.1	2916.5	2757.2	2596.8	2436.7	1670.4
باغ Garden	21.8	32.7	32.7	32.7	32.7	32.7	32.7
یونجه Alfafa	68.5	68.5	68.5	68.5	68.5	68.5	68.5
سبزیجات Vegetables	6	6	6	6	6	6	6
نخود Irrigated Chick-pea	22.8	0	0	0	0	0	0
گوجه فرنگی Tomato	28	0	0	0	0	0	0
جالیز Melon	223.3	0	0	0	0	0	0
گندم دیم Dry wheat	7745.4	7093.3	6454	6613.2	6773.6	6933.7	7700
جو دیم Hordeum vulgare	36.8	0	0	0	0	0	0
نخود دیم Dry Chick-pea	7725.4	7093.3	6454	6613.2	6773.6	6933.7	7700
عدس دیم dry lentil	3.2	0	0	0	0	0	0
میزان سود Benefit	32844.68	44845.31	50910.27	49399.06	47877.67	46359.12	39090.76
درصد تغییر سود Benefit change percent	----	36.5	55.0	50.4	45.8	41.1	19.0

جدول ۳- سود حاصل از توزیع بهینه سطح کشت محصولات کشاورزی و باغی (بر حسب میلیون ریال)
Table 3- Benefit of optimal crop areas distribution of agriculture and garden productions (Million Rials)

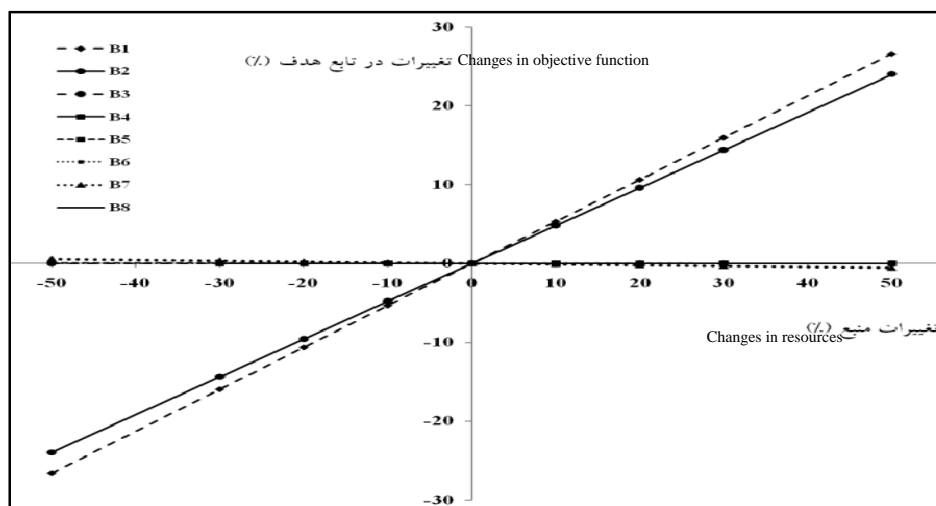
سود کل (Total benefit)	سود واحد سطح (Benefit per area unit)	مساحت (ha) (Area(ha))	محصول (Production)	سناریوی ۲۵/۳۸ (مترمکب) (Scenario 25.35 (MCM))	سود کل (Total benefit)	سود واحد سطح (Benefit per area unit)	مساحت (ha) (Area(ha))	محصول (Production)	سناریوی ۱۸/۸۷ (مترمکب) (Scenario 18.87 (M))
87008.0	38.21	2277.1	X1		63826.0	38.21	1670.4	X1	
184445.1	81.00	2277.1	X4		135302.4	81.00	1670.4	X4	
1504.3	21.96	68.5	X6		1504.3	21.96	68.5	X6	
283.2	47.20	6.0	X7		283.2	47.20	6.0	X7	
2419.8	74.00	32.7	X10		2419.8	74.00	32.7	X10	
51497.4	7.26	7093.3	X11		55902.0	7.26	7700.0	X11	
121295.4	17.10	7093.3	X13		131670.0	17.10	7700.0	X13	
سود کل (Total benefit)	سود واحد سطح (Benefit per area unit)	مساحت (ha) (Area(ha))	محصول (Production)	سناریوی ۲۸/۸۸ (مترمکب) (Scenario 28.88 (MCM))	سود کل (Total benefit)	سود واحد سطح (Benefit per area unit)	مساحت (ha) (Area(ha))	محصول (Production)	سناریوی ۳۷/۰۹ (مترمکب) (Scenario 37.09 (MCM))
99223.7	38.21	2596.8	X1		93106.3	38.21	2436.7	X1	
210340.8	81.00	2596.8	X4		197372.7	81.00	2436.7	X4	
1504.3	21.96	68.5	X6		1504.3	21.96	68.5	X6	
283.2	47.20	6.0	X7		283.2	47.20	6.0	X7	
2419.8	74.00	32.7	X10		2419.8	74.00	32.7	X10	
49176.3	7.26	6773.6	X11		50338.7	7.26	6933.7	X11	
115828.6	17.10	6773.6	X13		118566.3	17.10	6933.7	X13	
سود کل (Total benefit)	سود واحد سطح (Benefit per area unit)	مساحت (ha) (Area(ha))	محصول (Production)	سناریوی ۳۲/۳۳ (مترمکب) (Scenario 32.34 (MCM))	سود کل (Total benefit)	سود واحد سطح (Benefit per area unit)	مساحت (ha) (Area(ha))	محصول (Production)	سناریوی ۳۰/۵۳ (مترمکب) (Scenario 30.53 (MCM))
111439.5	38.21	2916.5	X1		105352.6	38.21	2757.2	X1	
236236.5	81.00	2916.5	X4		223333.2	81.00	2757.2	X4	
1504.3	21.96	68.5	X6		1504.3	21.96	68.5	X6	
283.2	47.20	6.0	X7		283.2	47.20	6.0	X7	
2419.8	74.00	32.7	X10		2419.8	74.00	32.7	X10	
46856.0	7.26	6454.0	X11		24011.8	7.26	6613.2	X11	
110363.4	17.10	6454.0	X13		113085.7	17.10	6613.2	X13	

شکل ۲- آنالیز حساسیت برنامه عملیاتی ۱
Figure 2- Sensitive analysis of action plan 1

شکل ۳- آنالیز حساسیت برنامه عملیاتی ۲
Figure 3- Sensitive analysis of action plan 2

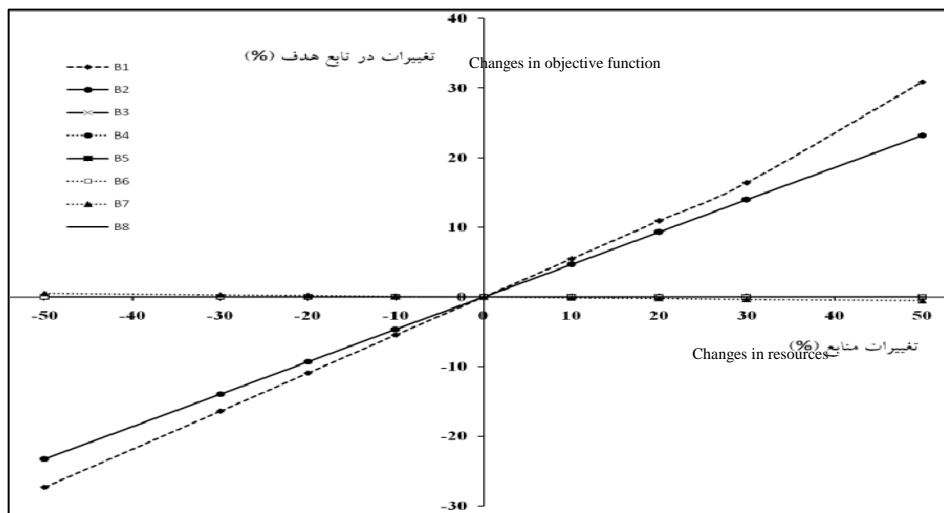
شکل ۴- آنالیز حساسیت برنامه عملیاتی ۳
Figure 4- Sensitive analysis of action plan 3

روند افت سطح ایستابی آب زیرزمینی به شدت درآمد بهره برداران را تحت تأثیر قرار می دهد که مولینا و همکاران (۱۴) نیز بر این مهم تأکید داشته اند. از طرفی بهینه سازی منابع موجود و تعیین سطح بهینه کشت در دشت اسلام آباد غرب، امکان افزایش ۱۹ تا ۵۵ درصدی سود حاصل از الگوی کشت موجود را فراهم می نماید که نتایج جلیلی و همکاران (۹) مبنی بر افزایش ۱۸/۶ درصدی سود حاصل از بهینه سازی را تأیید می نماید. نتایج این تحقیق با تحقیق صادقی و همکاران (۱۷) آنجا که بیان داشتند در تغییرات مقادیر پارامتر در مقابل تغییرات نسبی متغیرهای تصمیم گیری توسط برنامه نویسی بهینه سازی، تغییر برخی از تخصیص ها تأثیر بیشتری را در راه حل نهایی بهینه تولید شده ایجاد می کند و نیز نتایج محسنی ساروی و

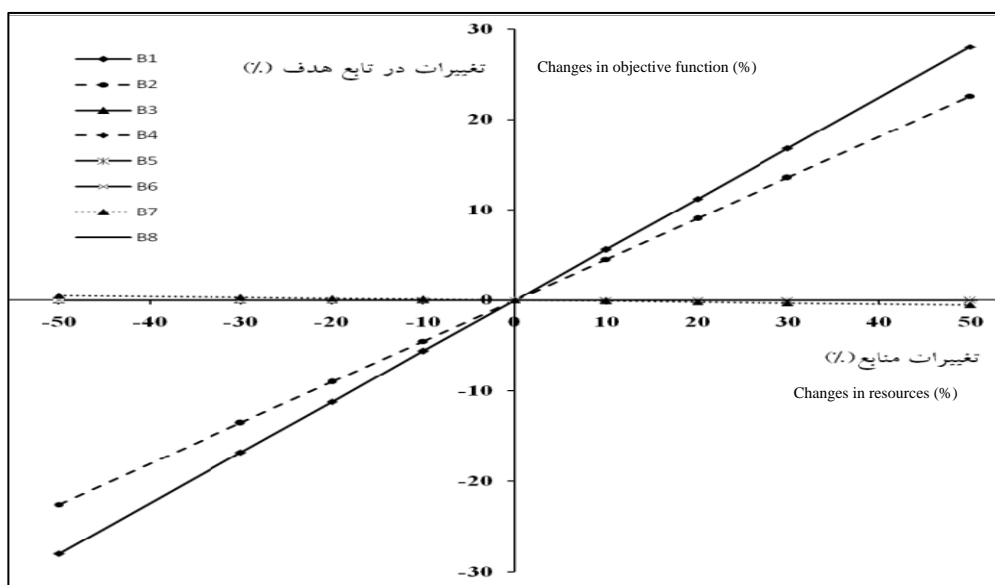
اما سطح کل اراضی تخصیص یافته نیز در رتبه دوم حساسیت قرار دارد در این خصوص هرچه سطح اراضی بیشتر باشد به یقین میزان سود حاصل بیشتر است دلیل این موضوع آن است که به رغم آنکه امکان کشت آبی وجود ندارد اما اختصاص زمین بیشتر سبب افزایش سطح زیر کشت محصولات کشاورزی و در نتیجه افزایش سود تولید می شود و بالعکس در مورد کاهش سطح اراضی نیز این موضوع وجود دارد. پس از آن حساسیت کاهش و افزایش تابع بیشینه ساز سود به سطح اراضی یونجه کاری در منطقه است. با افزایش این سطح سود کاهش و با کاهش سطح اراضی زیر کشت یونجه سود افزایش می یابد. علت این امر نسبت نیاز آبی یونجه نسبت به افزایش سود تولید در واحد سطح است. بنابراین سناریوهای پیشنهادی جهت تعدیل

سود در مورد کشت یونجه مربوط به پایین بودن سطح کشت این محصول نسبت به کشت‌های دیگر است که علیرغم سود قابل قبول تأثیری زیادی در افزایش درصد سود کل منطقه ندارد.

همکاران (۲۰۰۲) نشان دادند که الگوی پیشنهادی بر اساس دیدگاه اقتصادی دارای برتری نسبی نسبت به دیدگاه‌های اجتماعی و زیست محیطی است همخوانی دارد. البته کم بودن میزان و درصد افزایش

شکل ۵- آنالیز حساسیت برنامه عملیاتی ۴
Figure 5- Sensitive analysis of action plan 4

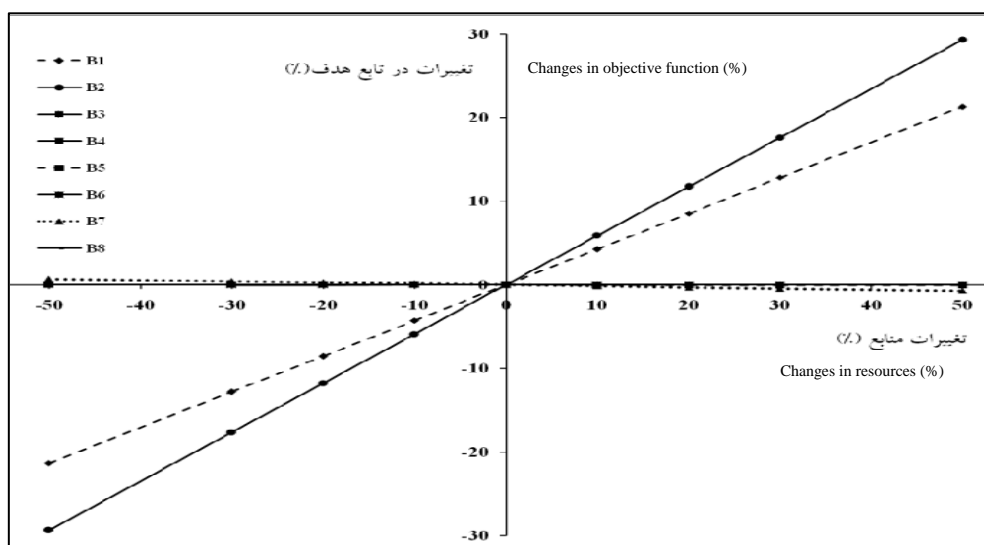

شکل ۶- آنالیز حساسیت برنامه عملیاتی ۵
Figure 6- Sensitive analysis of action plan 5

یک الزام است. از آنجا که برخی از محصولات الگوی کشت موجود در برنامه‌نویسی بهینه‌سازی حذف می‌گردند لذا به منظور حفظ تنوع محصولات برای حضور در الگوی کشت، معرفی گونه‌های جدید مانند کلزا و نظایر آن که با داشتن نیاز آبی کمتر سود بیشتری را در اختیار کشاورزان قرار دهند مورد نیاز است که جلیلی و همکاران (۱۰) نیز بر این مهم تأکید نموده‌اند.

نتیجه‌گیری کلی

با توجه به نتایج پژوهش، در دشت اسلام‌آباد بیلان آب منفی است و هر ساله این وضعیت تشدید می‌گردد. بنابراین، محدودیت اصلی وجود منابع آبی است لذا در این دشت به منظور استفاده بهینه از منابع آب موجود در جهت تحقق اهداف بلند مدت مدیریت منابع آب و کاهش افت سالانه تراز آب زیرزمینی، اصلاح الگوی کشت موجود

شکل ۷- آنالیز حساسیت برنامه عملیاتی ۶
Figure 7- Sensitive analysis of action plan 6

وضعیت و بهینه‌سازی تخصیص منابع، پیشنهاد می‌گردد مطابق با شرایط حاکم در منطقه، از سایر روش‌های برنامه‌ریزی ریاضی اعم از خطی یا غیر خطی و با بکارگیری نرم‌افزارهای بهینه‌ساز موجود، کارایی آنها در حل مسائل پیچیده اکوسیستم‌های طبیعی ارزیابی و مدل‌های مناسب در این زمینه معرفی گردند.

تراز سطح آب زیرزمینی و مدیریت آن یک شاخص مؤثر در برنامه‌ریزی پایدار مدیریت منابع آب زیرزمینی است (۷). بنابراین، اعمال کنترل منطقی بر میزان برداشت منابع آب زیرزمینی و تحویل حجمی آب به بهره برداران مطابق برنامه توسعه‌ای بلند مدت منطقه می‌تواند زمینه‌ساز بهبود وضعیت آبخوان گردد. در پایان علیرغم تأکید بر توانمندی و کارایی بالای مدل برنامه‌ریزی خطی در تحلیل

منابع

- 1- Alcalá F.J., Martínez-Valderrama J., Robles-Marín P., Guerrero F., Martín-Martín M., Raffaelli G., and Asebriy L. 2015. A hydrological-economic model for sustainable groundwater use in sparse-data drylands: Application to the Amtoudi Oasis in southern Morocco, northern Sahara. *Science of The Total Environment*. 537:309-322.
- 2- Almaraz S.D.L., Marianne B., Catherine A.P., Ludovic M., and Serge D. 2015. Design of a multi-contaminant water allocation network using multi-objective optimization. *Computer Aided Chemical Engineering*. 37: 911-916.
- 3- Bozorg Haddad O., and Marino M.A. 2010. Optimum operation of wells in coastal aquifers. *Proceedings of the ICE - Water Management*. 164(3):135-146.
- 4- Das B., Singh A., Panda S.N., and Yasuda H. 2015. Optimal land and water resources allocation policies for sustainable irrigated agriculture. *Land Use Policy*. 42: 527-537.
- 5- Divakar L., Babel M.S., Perret S., Das G.A. 2013. Optimal water allocation model based on satisfaction and economic benefits. *International Journal of Water*. 7(4):363-381.
- 6- Fallah-Mehdipour E., Bozorg Haddad O., and Marino M.A. 2013. Prediction and simulation of monthly groundwater levels by genetic programming. *Journal of Hydro-Environment Research*. 7: 253-260.
- 7- Ganji Khorramdel N., Mohammadi K., and Monem M.J. 2008. Optimization of observation well network for the estimation of groundwater balance using double water table fluctuation method. *Journal of Soil and Water*. 22(2): 358-370.
- 8- Hassan-Esfahani L., Torres-Rua A., and McKee M. 2015. Assessment of optimal irrigation water allocation for pressurized irrigation system using water balance approach, learning machines, and remotely sensed data. *Agricultural Water Management*. 153: 42-50.
- 9- Jalili Kh., Sadeghi S.H.R., and Nikkani D. 2006. Land use optimization of watershed for soil erosion minimization using linear programming. *Journal of Science & Technology of Agriculture and Natural Resources*. 10(4): 15-26.
- 10- Jalili Kh., Moradi H.R., and Bozorg Haddad O. 2015. Analysis of aquifer water level drawdown in Islamabad due to the allocation of groundwater resources. p. 499-509. In S.M. Tajbakhsh Fakhrebadi (ed.) *Proceedings of Water*

- Harvesting and Watershed Management Congress. 18-19 Feb. 2015. Birjand University, Birjand, Iran.
- 11- Li M., and Guo P. 2014. A multi-objective optimal allocation model for irrigation water resources under multiple uncertainties. *Applied Mathematical Modelling*. 38(19–20): 4897–4911.
 - 12- Mahdi-Moradi J., BozorgHaddad O., Karney M.A., and Marino B.W. 2007. Reservoir operation in assigning optimal multi-crop irrigation areas. *Agricultural Water Management*. 90: 149-19.
 - 13- Mohammadrezapour Tabari M., Ebadi T., and Maknoon R. 2010. Development of a smart model for groundwater level prediction based on aquifer dynamic conditions. *Journal of Water and Waste Water*. 4: 70-80.
 - 14- Molina J.L., Bromley J., Grcia-Arostegui J.L., Sullivan C., and Benavete J. 2010. Integrated water resources management of overexploited hydrological system using objected-oriented bayesian networks. *Environmental Modeling & Software*. 25(4): 383-397.
 - 15- Nikkami D. 1999. Optimizing the management of soil erosion using GIS, Ph.D dissertation. Concordia University. 108 pp.
 - 16- Roozbahani R., Schreider S., and Abbasi B. 2015. Optimal water allocation through a multi-objective compromise between environmental, social, and economic preferences. *Environmental Modelling & Software*. 64:18–30.
 - 17- Sadeghi S.H.R., Jalili Kh., and Nikkami D. 2009. Land use optimization in watershed scale. *Land Use Policy*. 26(2009)186-193.
 - 18- Sefelnasr A., Gossel W., and Wycisk P. 2015. Groundwater management options in an arid environment: The Nubian Sandstone Aquifer System, Eastern Sahara. *Journal of Arid Environments*. 122:46-58.
 - 19- Vedula S., Mujumdar, P.P., and Sekhar G.C. 2004. Conjunctive use modeling for multicrop irrigation. *Journal of Agricultural Water Management*. 73: 193-221.

Optimization of Land and Irrigation Water Allocation Based on Water Balance Approach Using Linear Programming

H.R. Moradi^{1*} –K. Jalili² –O. Bozorg Hadad³

Received: 30-12-2015

Accepted: 17-01-2017

Introduction: The conflict between environmental protection and the economic development by different land uses within a watershed are challenges facing land use planners in many developing countries. Because of the growing demand for water, water resources optimization allocation management is at the forefront in formulating sustainable development policies for many countries. Conjunctive use of surface water and groundwater is being practiced in many regions of the world to bring more areas under irrigation, increase agricultural production and productivity, and also maintain overall system balance. Successful agricultural water management policies put the physical, hydro-geological, and socio-economic constraints on these integrated water supplies. Application of optimization approaches has been started since the human faced a low efficiency production of the system. Optimization of resource allocation is one of the proper strategies to achieve sustainable development and to reduce resource dissipation. So land and irrigation water allocation based on water balance approach is the aim of this research and this paper proposed an optimal land and water resource allocation model based on linear programming to Islamabad plain's irrigation areas.

Materials and Methods: The Islamabad plain aquifer is located in Seymareh watershed and 55 km of Kermanshah city in the Kermanshah Province; it comprises 19438 ha and extends between 33°20 to 34°24 N latitude and 46° 15to 46°47 E longitude. Annual precipitation and annual temperature of study area are 445.1 mm and 12 °C respectively . The mean net benefit of irrigated wheat, sugar beet, corn, potato, irrigated chick-pea, alfalfa, vegetables, melon, tomato, fruit garden, dry wheat, dry barley, dry chick-pea and dry lentil were therefore calculated to be respectively some 38.21, 76.7, 34.39, 81.0, 16.98, 21.69, 47.2, 12.4, 61.4, 74.0, 7.26, 0.72, 17.1 and 10.9 Mir/ha and the objective functions of the benefit maximization problem in the Islamabad aquifer was formulated The problem was structured in the study area to maximize economic return. The information and data required for defining constants and coefficients of objective Function and constraints, viz. Land availability, water availability/supply, present crop pattern, socio-economic conditions were extracted from the available comprehensive Hydrogeology, field studies and farmers viewpoints. A linear optimization problem has been formulated for the Islamabad plain to achieve sustainable development and optimal land allocation to crop pattern, then solved using the simplex method with the help of LINGO software packages and the optimal solution was ultimately determined. Three management scenarios and six action plan with resources accessibility, crop rotation, socio-economic constraints and nonnegative variables have analyzed and sensitivity analysis was done.

Results and Discussion: The results of the study verified that the linear optimization problem was successfully solved using the LINGO software program and the results led to maximize benefits in the Islamabad plain. The results also showed the successful linkage between economic aspects and environmental outcomes at an aquifer scale. Results show that in all scenarios sugar beet, corn, chick-pea, tomato and melon have been removed from the optimal cropping pattern. Wheat areas in two scenarios and five action plans have been increased. Benefit of optimization in management scenarios and in the entire optimal crop pattern was positive and increase from 19 to 55 percent. Sensitivity analysis showed that the change of some specific allocations would create much more impact on the final optimal solutions generated by the optimization programming. The results of sensitivity analyses also showed that the objective function was strongly susceptible to the constraint of water availability and total area of plain.

Conclusions: A benefit problem was formulated and then solved to maximize benefits using optimization of allocable land and irrigation water resources to 14 productions of present crop pattern within the Islamabad plain in Kermanshah province. The LINGO optimization software program was successfully applied and led to determine appropriate areas allotted to different crop. The results obtained during the study approved the applicability of optimization model in solving problems which sometimes conflicting each other. On the study

1 and 2- Associate Professor and Ph.D. Student of Watershed Management Engineering Department, College of Natural Resources and Marine Sciences, Tarbiat Modares University, Noor, Mazandaran Province

(*- Corresponding Author Email: hrmoradi@modares.ac.ir)

3- Associate Professor, Department of Irrigation & Reclamation Engineering, University of Tehran

plain there appears a significant augmentation in profit from allocating the optimal cultivated areas. The approach could provide better information on where changes are required, how large the changes need to be, and how much the changes will benefit the people when improving. The conjunction of optimization techniques with other tools like geographical information system, genetic algorithm, fuzzy logic, artificial neuron networks and applying different softwares and simulation techniques are also suggested to be taken into account in further studies to draw ultimate necessary conclusions.

Keywords: Crop Pattern, LINGO Software, Simplex Method, Sustainable Development, West Islamabad